

РЕЦЕНЗИЯ

от професора по живопис Пламен Вълчев
към докторската дисертация на Стоян Дечев
относно

преподавателския принос на професор Александър Поплилов
за изкуството на плаката в България

Ще се опитам веднага, както би казал професорът, комуто е посветен дисертационният труд, да хвана бика за рогата и ще кажа: Стоян Дечев издири, изрови, измъкна, издяла и постави най-обемния и пластичен, най-плътния и изразителен, най-тежкия камък във вербалния паметник на Александър Поплилов. Ще кажа още, и то в типичния народностен изказ на Поплилов, че като пряк негов ученик от последното „люпило“, Стоян Дечев ни представя една различна, невъзможна за нас редовите почитатели позиция за наблюдение и анализ на личността на артиста. Изборът на тази, вътрешна откъм ателието, гледна точка е определяща приносния характер на дисертационния труд.

Глупаво би било да твърдя, че този случай е първия или толкова рядък когато някой, под някаква форма, възкресява света на своя учител, неговото дело. Букет от щастливи обстоятелства обаче прави този случай по-особен. Основният, определящ фактор е нравствената, духовната близост на двамата. Те са просто от една порода, както определя самият Поплилов. По подобни поводи професорът развива философията за типовото сходство. Типовите белези, твърди той, са по-силни дори от расовите. Според него Господ, макар и по различно време, изпраща хората, тук на Земята, на партиди. Сортира ги по еднакви типови белези. И за да е още по-убедителен напомня, че човечите, според материала от който са направени, се делят на два основни типа като съвсем директно ги определя едните – направени от месо, а другите ... със дух. Ето тук е същността на тази близост подтикнала Стоян да се наеме да изкачва този „еверест“. Разковничето е в еднаквия материал, от който са направени и двамата. Погледнато от друг ъгъл, Стоян, макар и много млад, влиза с „възраст“ в предстоящия диалог, нещо принципно необходимо в нашето /изобразителното/ изкуство. Нещо, за което често ни напомня професор Поплилов. Доверието ли, интуицията ли или нарочна нагласа, искрено запленил ли се е усетил Стоян или някаква божествена предопределеност е причината, не знам, но от мига, в който старият професор отваря академичното си ателие за последната „партида“ свои питомци, Стоян, един от тях, не допуска да се търколи някъде встрани нито един от отронилите се, не, от сипещите се бисери слово, изкуство, познание, мъдрост, духовност, човечност. Тях той грижливо съхранява и често с гордост цитира. Стоян, впрочем, е надарен и с тази душевна изтънченост да се

възторгва от умотворенията на другите. Изградил е уменията да ги капитализира в, и без друго, пъстрото си слово. Понякога, по скоро твърде често, с подобни цитати атрактивно и неотразимо аргументира тезите си. Това, ще се съгласим, е един от белезите, които сближават двете натури – на учителя и ученика.

Без усилие мога да продължа да правя паралели между двамата, но мисля че е ясно: Да охарактеризирам Стоян в различните негови същности е нито повече, нито по-малко да продължа да изтъквам качествата на професор Ал. Поплилов. Знаем, звучи стряскащо, особено за самия Стоян, който и със скромността си повтаря учителя си, но аз съм убеден в думите си защото от десетки години наблюдавам как все повече се сближават очертанията на техните нравствени, културни, артистични, духовни силуети. Това сливане поражда, ако изследваме техните педагогически методи, техните профили на академични преподаватели. Признавам, трудно овладявам възхитата си от своя приятел, колега и доскорошен партньор в ателието по живопис към катедра „Плакат“. Ще обобща – от своя другар! И за да не плъзне сарказъм по нечий лице ще припомня това, което и на Стоян е направило впечатление, че понятието другар в речника на Поплилов бе запазило смисъла, който има в майчиния му, сръбския език, като втория най-близък до теб човек. В неговите уста „другар“ беше звание защитено от налепите на политическия цинизъм.

Някъде в зората на моята академична кариера пътищата ни със Стоян категорично се сляха. Формално, в един период бях и в ролята на негов преподавател, но изпитвам истинско неудобство да го нарека мой ученик, защото и тогава и през всичките тези години, в които сме делили ателието по живопис, по-скоро аз съм се учил от него.

Облагодетелстваният съм аз, защото пред мен стоеше възможността много често да се потапям в атмосферата, която Стоян и завладенията от него студенти създават! В тези часове у мен се пробуждаше неосъзнатата вяра в прераждането. Да, точно това искам да кажа, че Стоян с идването си в академията изцяло върна и духа на Поплилов! И с всичко онова което е, не позволява той да я напусне! Подобаваш жест към паметта на легендарния професор е това – в неговото, знаковото ателие днес да стои Стоян!

Тези мои впечатления не са пресилени. Аз, за някои е известно, имах този изключителен дар от съдбата, да бъда близо до маестрото, особено в последните му години. Въртах се около него, както би казал той, като къщно пиле. Тази близост ми даде второто, неоченимо академично образование. Импресиите от него ме поставят в позиция близка до тази, от която Стоян прави своите изследвания върху личността на Поплилов. Но това е само привидно, защото основната струя в дисертационния труд на Стоян е онази,

която е възможно да се роди и се ражда единствено в класическа академична среда, в атмосферата на един клас. От такива позиции Стоян ни открива днес именно тази, понятно по-видима страна на планетата Поплилов. Може би изглежда прекомерна тази метафора, но я използвам не защото обектът на моите спомени действително носи всички характеристики на една планета – завършена цялост, необятност, непреодолимо привличане, мощна, клокочеща енергия, вулканична същност, живителна атмосфера. И въпреки, че и според мен Поплилов свети със собствена светлина, ще почета пословичната му скромност и ще кажа, че отразява светлината на своите учители, на своите кумири. Нямам спомен, дори и в неформални, фамилиарни разговори, изречена мъдра, завладяваща фраза или родила се в импровизациите му дълбока сентенция или пък, ако на някоя банална истина е присадил криле, тутакси да не е приписал всичко това другиму. Той всякога поделя с някого успеха. Славата, тщеславието са му чужди! Само несполуките приписва на себе си. Това беше неговата теза, тезата за натрупването, на чиито плодове се радваме и в момента.

Когато разсъждаваме върху явлението Поплилов, не може да не правим асоциации и с науката, която заедно с изкуството той всякога, като два коня, впряга за да защитава почти всяка своя теза. Затова с основание Стоян съзира мястото му и там – в Науката. Не се наемам да правя анализи на тези негови констатации, но не мога да не споделя очарованието си от подхода, който е намерил за да изгради този монументален портрет на своя учител. Без съмнение, думите на професора му „Намерен метод – наполовин свършена работа“ отново и то на висока честота са звучали в съзнанието му докато е търсил конструкцията за този отговорен текст. Резултатът е безспорен и го довежда още по-близо до портретуването, който наистина издигаше в култ тази предшестваша яснота, определяща в много висока степен резултата от човешкия труд.

Нищо не съм в състояние да допълня към този обстоен и изключително съдържателен труд. Малкото, което съм могъл да привнеса е станало несъзнателно, постепенно в течение на многобройните ни откъслечни и непринудени разговори. Днес с изненада откривам, че тези трошици, тези спори попаднали в литературно-философския талант на Стоян са набъбнали и са влезли в иззиждането на някои от структурите по темата. Аз единствено мога да съжалявам, че не притежавам повечето от неговите качества като културата, нагласата, волята, паметта, отговорността, рефлексите, ако щеш и не на последно място самочувствието и куража, та щедро поднасяния ми от професора безценен интелектуален капитал да превърна в подобен капитален труд. И по тези причини съм крайно ощастлив от успеха на моя Стоян !

Не съм лишен от основания да го нарека така, най-малко заради това, че не някой друг, а тъкмо аз предоставих възможността пред Стоян да развива преподавателска кариера в академията. Направих го с пълната убеденост, че не толкова академията е необходима на Стоян, а Стоян е необходим на академията ! И това, което ме прави особено горд е, че този мой избор даде изключителните плодове, които очакваше и професор Поплилов. А той никак не искаше да си оставя коня в калта. Знаех какво означава за него катедрата, в която беше вградил себе си и затова се чувствах длъжен с него да споделя избора си и той именно да благослови намерението ми. Няма да забравя доволството, което озари лицето на стария професор когато чу новината. Той, макар и от години в пенсия, не можеше да остане равнодушен към живота и участието на неговата свидна рожба – катедрата по плакат и утвърдително и топло, поставяйки тежко ударение върху определението, почти извика „Нашия Стоян“ ! Професорът произнесе името така сякаш не просто е очаквал, а с нетърпение е очаквал да се случи това. И възторжено продължи „Той е от наш’та порода“ и за да е още по-убедителен допълни „Нали знаеш, че и той е „бабист“! За непосветените нека поясня, че това шеговито „звание“, по името на знаменития румънски художник Корнелиу Баба, учредено тъкмо от Поплилов е определящо, и съвсем не на шега, високи естетически възгледи. Удовлетвореност бе погалила лицето на стария професор, който, загледан сякаш повече навътре в себе си, изрече: Стоян идва на мястото си! Вероятно, обяснявам си сега, вестта за новия хоноруван преподавател по живопис е пробудила спомена за дебюта на някогашния хоноруван преподавател по цветен етюд. Така се изрази и му пожела развитие. Е, макар и с малкото закъснение от двадесет години развитието му в академичните структури „помръдва“. Поставям глагола в кавички защото поднесеният ни дисертационен труд не е някакво леко помръждане, а е ерупция в академията с епицентър Катедрата на Поплилов ! Всъщност чести трусове в резултат на тази нагнетяваща се енергия отдавна улавят студентите и то не само от нашата специалност. Съвсем осезаем става този ефект, след като катедрата регламентира възможността Стоян да ги занимава и по друга дисциплина, вече тясно ориентирана към приложната графика. Към онази материя, дълбоките познания и високи умения, за която е придобивал и формирал, преди всичко, в преките си контакти с Бащата на приложната графика у нас. Уроците, лекциите на Стоян плющяха като онази трансмисия, която привеждаше енергията зародена от мощния взрив в академията, случил се в средата на миналия век в специалността. Разбира се, основно печеливши оставаха студентите, получили изключителния шанс да видят истинската същност на своя преподавател, да стигнат до самите извори на познанието, да вникнат в тайните на занаята и истински да го заобичат! Занаята, да, но и Стоян. Хонорарът на хонорувания преподавател Стоян Дечев е несъизмерим с неговата пълна отдаденост през всичките тези години.

Истинският му хонорар е формиран от признателността, почитта и растящата обич на онези, които с гордост наричат себе си негови ученици и изплащан ежеминутно от настоящите и в двоен размер от бившите му възпитаници.

Говоря за Стоян, а сякаш продължавам да рисувам образа на неговия професор. Така неусетно и непрестанно ще скачам от единия на другия образ, ако продължа изложението си по темата. Стоян не само е общият елемент в двете дълбоки емоционални привързаности на учениците с учителя, той е и носител на повече от чертите на своя професор, които с дълбока признателност и синовна обич всякога е изтъквал, прави го и в този монументален труд. И прави това по същия неподражаем начин с един образно-пластичен, народностно-поетичен език, изпъстрен обилно от метафори разкриващи богата култура и широки познания. Език, наситен с аргументи от науката, без да е научен. Език, не академичен, а художествено-академичен. Точно този художествено-академичен изказ е едно от големите достойнствата на стояновия „научен“ труд. Отново използвам кавичките, защото, слава Богу, точно от това се е опазил, и както разбирам без да се освободи напълно от притеснението, че напуска някакви изискуеми рамки. Тема на специална студия е да се открие и посочи проводника на тези непривични за нашето училище изисквания и норми. Ако това беше толкова необходимо за израстването на нашите кадри, не някой друг, а тъкмо професор Поплилов отдавна щеше да го е осмислил и прокламирал. Нищо подобно не е направил, защото той, има реална представа за природата на тези хора, на своите си хора. Той разбира, че израстването им трябва да става по начин уважаващ дарбата, която носят. А тя е дарбата да рисуват. Господ, казва той, ни е закичил по една брошка на ревера. Отличил ни е така да се каже. Но той е броил, не ги е раздавал тези отличия, както днес се раздават звания. Господ е дал на всички хора способността да говорят, да пишат, да си служат с думи, така че да могат поне хляб да си поискат, а на малцина е дал способността да рисуват, да боравят с образи. Философията на професора, освен че е красиво облечена е и красноречиво доказателство за това, че трябва да се полагат грижи за да не помръква блясъка на тази брошка, камо ли да бъде отскубана от ревера. Слава Богу, Стоян е стъпил достатъчно високо, за да не достигат ревера му дори и добронамерено протягащи се ръце. Явно в ушите му по-високо е звучал съветът, който често даваше неговия учител – „Когато ти кажат нещо... Внимание! Виж кой ти го казва“ !

Култивирането в Художествената академия на високо научна почва благоприятства предимно онези, чиято основна, не, чиято единствена форма на изразяване е словесната. Именно там нейните представители могат да получат някаква бонификация пред онези, чийто талант съответства на наименованието, на физиономията на училището ни. Поначало дисертационната форма, а пък и научният ѝ характер отгоре , е едно

изискване привнесено в Художествената академия от, за съжаление, отгледани в нея чиновници. Няма да оспорвам полезността от реферати с подчертано научна физиономия за другите висши училища. Там, в своя голям процент хората биха били благодарни, даже някои особено благодарни, че им предоставят схеми, готови конструкции, по които да се движат. Тук обаче средата е друга. Тук никой не забравя, че изкуството е мисловна работа, но не трябва да се забравят и чувствата, с които сме проникнати, които раждат и които в крайна сметка обличат идеите ни. Да не забравяме, че става въпрос за училището, в което би трябвало да идват само онези, които носят брошка на ревера си.

Аз съм горд възпитаник на художника Петър Михайлов, щедро дарен с всички инсигнии на майстор. Би трябвало да кажа д-р Петър Михайлов, защото той след специализацията си в Москва се завръща с подобна научна степен. Но не с научната си степен той покорява, както публиката, така и гилдийните кръгове, а с тракийското си чувство към цвета и чародействата, които извършва с него. Но точно научната му степен будеше ирония и то ирония у уважавани академици.

А нека запитам. Спомня ли си някой, че академията започва живота си с нарочен закон. Този закон не е плод на еуфоричен акт, нито е продиктуван от бюджетен меркантилизъм. Този закон е гласуван главно в подкрепа на артистичната природа на нейните кадри, най-общо казано. С подобно уважително отношение към уникалността на таланта и обладаните от него, сто години по-късно проф. Иван Газдов като ректор отново пледира за изричен закон за Академията. Вярвам, единствените му мотиви бяха да защити уникалността на Училището ни.

По никакъв начин не искам да хлътна в коловоза на псевдонаучния изказ, защото трябва да остана адекватен на атмосферата на това тържество на духа, каквото по същество представлява и последното произведение на Стоян Дечев ! Стоян ме е привикнал на високи очаквания към всичко онова, което сътворява и въпреки това всякога е успявал да ги надхвърли. Това прави и днес с труд, който го представя в целия му ръст. Винаги богат на идеи и за да ги защити, винаги крайно изобретателен в избора на изразните средства. Това не е първият портрет, който Стоян прави на своя професор. На мен са ми известни купища словесни ескизи и етюди, всякога покоряващи с експресивност включваща, не рядко, и импровизаторския му талант. Няколко портрета на любимия учител е родила и четката на Стоян. И поне за два от тях смело мога да кажа, че са носители на всичко хубаво, което има в живописата на портретувания титан. Широка, смела, изразителна четка, дълбока, галерийна тоналност, здраво построена композиция, подчинена на ясното разбиране за йерархия, премереност в детайла позволяваща

по-дълбоко проникване в характера, богата интонация при изказа, високо умение да типизира, съблюдавайки зорко тънката граница с деформацията и, разбира се, култивираният отрано фин усет за мярка. Без да обиждам гените на Стоян, ще споделя усещането си, че всичко хубаво което има в себе си е скроено или прекроено с поплиловия аршин. С този златен аршин Стоян мери навсякъде. С него е изградил и този портрет. Но явно не му е бил под ръка, когато е трябвало да облича портрета. Необходимите корици, за мое съжаление, са останали в условността. Реално корици няма. А и спор няма, че именно там следваше да остави някакъв отпечатък приложно-графичното изкуство, на чието поле в случая е поставено всичко.

Казвам горното не проформа. Не за да има в рецензията ми и критични нотки. Не за да избегна обвинения в пристрастие. Казвам го защото държа да бъда верен на себе си и на академичното ателие, в което прослужих тридесет и шест години. Защото действително, когато зърнах този обемист том, освен задоволството от усещането за многото голямо съдържащо се в него, изпитах и известно разочарование от ординерната му външност. И точно защото не видях нищо повече от обикновено страниране, забелязах правописната грешка в самия наслов. Това впечатление бързо се разсея, след като отгърнах титулната страница. Сполучливо подбраната и подобрена графически фотография на професора и монтажът с великолепно изписаното от самия него име вече внасят необходимото усещане, въпреки че и тук, и най-вече тук, под портрета на Учителя си, Стоян бе длъжен да е още по-прецизен /при реденето на цифрите в годините, например/. Стремещт на Стоян да избегне научните догми и да запази и в този случай собствения си подход, стил и език е похвален. Но това тихо противопоставяне трябваше да започне от оформлението, от графичното оформление на този, инак безценен, капитален труд. Дълбоко убеден съм и в това, че верният подход към един автентичен портрет на такава, неподражаема по своята артистична природа личност е авторовият подход. Като казвам това, аз не забравям, че и тези, речеви умения, авторът е доизградил и шлифова във високата естетическа школа на своя кумир.

Признавам, произведение което е изпъстрено с чудотворящото слово на Поплилов и завидните достижения на Дечев в това мъчно изкуство, аз нямам увереност да коментирам. Няма да коментирам нито неговата съдържателната част, където всичко е така вещо балансирано, нито се наемам да изследвам художествено-научните аспекти на творбата. Затова ще затая усещането си, че дисидентската същност на Поплилов търпи повече графичност. Защото тогава, в активните му години Поплилов очароваше нас, студентите, преди всичко с гражданското си поведение, което го извисяваше още повече, защото беше поведение на професор. На наш професор! Защото тази негова доблест озарява цялото му битие и намира проекция върху всяко

негово творение. И ако е правил известни компромиси, слава Богу, че ги е правил. Това е била възможността да остава сред нас с всичкия си огромен, и предназначен пак за нас, капитал. Тук е мястото да направя оня дълбок поклон на Професора, който не ни позволи да се почувстваме оцетени от времето, в което живяхме. С най-ярката си светлина той светеше именно тогава.

Стоян извърши една огромна по обем, непосилна за човек с обикновени възможности, работа. Той има енергията и успя да настигне и да разговаря, малко преди да слезат от влака на живота, не един и двама другари, съратници или приближени на артиста. Затова не мога да го упрекна, още повече и аз изпитвам вина за това, че със спомени и мнения не присъстват в това изследване професорите Мито Гановски и Галилей Симеонов, които Господ да ги поживи, са още сред нас. Аз искам да кажа, че за първи път от Проф. Гановски чух оценката „Златният век на Академията е по времето когато ректор ѝ беше Поплилов“

Произведението на Стоян, което ни е събрало е par excellence изкуство. И като всяко голямо изкуство, а аз го намирам за такова, то е приносно. Като аргумент за тази своя категоричност мога да посоча всеки един от изобилстващите в съчинението пасажии, разкриващи висока култура, широки и задълбочени познания, богат речников фонд, възторгващо красноречие, извисяващ се полет на въображението, виртуозност при боравене с изразните средства, страст към композиране, фин усет за мярка, на който трудно изневерява, ясна национална принадлежност, силен, народностен дух!

Сега искам да обърна внимание върху последния най-кратък дял от изложението на Стоян, който е в пълна хармония не само като съдържание, настроение и дух, а и като изказ с всичко казано от него по адрес на любимия му учител. Тук Стоян умишлено създава впечатлението, че той е авторът на това топло проникновение под наслов „Няколко изречения от първо лице“. Аз съвсем не се изненадах когато разбрах, че прекрасните изреченията са на Поплилов и са по адрес на близкия му другар професорът, тогава доцент, Георги Петров. Стоян е щастлив, че е попаднал на текст, в който е вложено всичко онова, което вълнението обикновено не позволява да се изяви. Аз също съм щастлив, че бях подведен. Подведен от оня, който е неоспоримата проекция на „Звезда вечерница“ тук в Академията. Вместо да дешифрирам заимстваната от Сократ през Стоян метафора, ще се опитам да завърша сам. В тази книга, която за протокола ще нарека докторска дисертация, като в един своеобразен сейф, Стоян е събрал познание, опит, мъдрост, човечност, морал, обич, много духовност, много истина и светлина и заради нравствената си чистота нему се пада честта да бъде пазителя на този сейф! А

не е ли, най малкото по-поетично, да кажа: Стоян е онова богато инкрустирано ковчеже, в което се съхранява неоценимото, национално съкровище „АЛЕКСАНДЪР ПОПЛИЛОВ“!

Горещо препоръчвам на уважаемата академична комисия да присъди научно-образователна степен „доктор“ на Стоян Дечев – преподавател в катедра „Плакат и визуална комуникация“ към Факултета за изящни изкуства при Националната художествена академия.